

Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень
УДК 342.734

Богачова Людмила Леонідівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії і філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Богачева Людмила Леонидовна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры теории и философии права
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Bogachova Lyudmyla

*PhD in Law, Associate Professor of the
Department of Theory and Philosophy of Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Гергуленко Тетяна Сергіївна

*студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Гергуленко Татьяна Сергеевна

*студентка
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Herhulenko Tetiana

*Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА

ХАРАКТЕРИСТИКА

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА: ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКАЯ

ХАРАКТЕРИСТИКА

SOCIAL HUMAN RIGHTS: GENERAL THEORETICAL CHARACTERISTIC

Анотація. У статті в межах загального дослідження прав людини здійснено спробу обґрунтування важливості соціальних прав як окремої категорії прав, яка належить до «другого покоління» прав людини та потребує аналізу в межах державно-правової дійсності.

Акцентовано увагу на історичному аспекті розвитку соціальних прав. Проаналізовано події, які неодмінно вплинули на виникнення, розвиток та ідейне обґрунтування необхідності визнання соціальних прав, зазначено причинно-наслідкові зв'язки, причетні до їх становлення.

Розкрито зв'язок соціальних прав з концепцією соціальної держави, основною метою якої є всебічне сприяння реалізації цих прав. Фундаментальні ознаки подібної форми організації влади та суспільства надають змогу простежити дійсно велику залежність реалізації соціальних прав від соціально спрямованої політики та економіки країни.

Для глибокого розуміння сутності та ідей, покладених у зміст соціальних прав, досліджено особливості та ознаки, характерні лише для даної категорії прав. Зосереджено увагу на різних підходах до поняття соціальних прав, висловлених дослідниками даного питання.

Розглянуто джерела, в яких юридично закріплені соціальні права людини (Загальна декларація прав людини, Європейська соціальна хартія, Конституція України, Соціальний кодекс Німеччини) і проведено порівняльний аналіз закріплення даних прав у зазначених вище джерелах. Особливу увагу приділено характеристиці соціальних прав, перелічених у Соціальному кодексі Німеччини, а також змісту угоди між Україною та Німеччиною щодо співпраці в соціальній сфері.

Велике значення в публікації приділяється дослідженню явищ та подій в Україні, які перешкоджають реалізації соціальних прав. Пандемія

коронавірусу, воєнні події на сході країни негативно впливають на стан реалізації соціальних прав. Наведено статистичні дані, які підтверджують порушення прав на житло та медичне обслуговування на сучасному етапі в Україні.

Сформульовано висновки щодо необхідності аналізу соціальних прав як самостійної групи прав людини, яка пройшла істотний історичний шлях становлення та має унікальні, характерні лише для даної групи прав ознаки.

Ключові слова: права людини, соціальні права, права другого покоління, соціальна держава, право на соціальний захист.

Анотація. В статті в межах загального дослідження прав людини здійснено спробу обґрунтування важливості соціальних прав як окремої категорії прав, які стосуються до «другого покоління» прав людини і потребують аналізу в межах державно-правової дійсності.

Акцентовано увагу на історичному аспекті розвитку соціальних прав. Проаналізовані події, які неминуче впливали на виникнення, розвиток і ідейне обґрунтування необхідності визнання соціальних прав, вказані причинно-наслідкові зв'язки, причастні до їх виникнення.

Відкрито зв'язок соціальних прав з концепцією соціального державства, основною метою якого є всебічне сприяння реалізації цих прав. Фундаментальні ознаки такої форми організації влади та суспільства дають можливість переконатися в дійсно величезній залежності реалізації соціальних прав від соціально орієнтованої політики та економіки країни.

Для глибокого розуміння сутності та ідей, встановлених у вмісті соціальних прав, досліджені особливості та ознаки,

характерные только для данной категории прав. Сосредоточено внимание на различных подходах к понятию социальных прав, высказанных исследователями данного вопроса.

Рассмотрены источники, в которых юридически закреплены социальные права человека (Всеобщая декларация прав человека, Европейская социальная хартия, Конституция Украины, Социальный кодекс Германии) и проведен сравнительный анализ закрепления данных прав в указанных выше источниках. Особое внимание уделено характеристике социальных прав, перечисленных в Социальном кодексе Германии, а также содержанию соглашения между Украиной и Германией о сотрудничестве в социальной сфере.

Большое значение в публикации уделяется исследованию событий в Украине, которые препятствуют реализации социальных прав. Пандемия коронавируса, военные действия на востоке страны негативно влияют на состояние реализации социальных прав. Указаны статистические данные, которые подтверждают нарушение прав на жилье и медицинское обслуживание на современном этапе в Украине.

Сформулированы выводы о необходимости анализа социальных прав как самостоятельной группы прав человека, которая прошла существенный исторический путь становления и имеет уникальные, характерные только для данной группы прав признаки.

Ключевые слова: *права человека, социальные права, права «второго поколения», социальное государство, право на социальную защиту.*

Summary. *In the article, within the framework of the general exploration of human rights was made an attempt to substantiate the importance of social rights as a separate category of rights that belongs to the «second generation» of human rights and needs analysis within the state and legal reality.*

Attention was paid to the historical aspect of the development of social rights. The events, that inevitably influenced the emergence, development and ideological justification of the need for recognition of social rights are analyzed, the causal links involved in their formation are also indicated.

In publication the connection of social rights with the concept of the welfare state is revealed, the main purpose of this state is to promote the realization of these rights. The fundamental features of this form of organization of government and society make it possible to evaluate the great dependence of the realization of social rights on socially oriented policy and economy of the country.

For a deep understanding of the essence and ideas embedded in the content of social rights, the features and characteristics of this category of rights are studied. Attention is also paid to the different approaches to the concept of social rights expressed by researchers in this issue.

The sources in which social human rights are legally fixed are considered (the Universal Declaration of Human Rights, the European Social Charter, the Constitution of Ukraine, the German Social Code). Also there is a comparative analysis of the enshrinement of these rights in courses mentioned above. Particular attention is paid to the characteristics of social rights listed in the German Social Code, as well as to the content of the agreement between Ukraine and Germany about cooperation in the social sphere.

Great attention in the publication is paid to the studying of events in Ukraine that hinder the realization of social rights. The coronavirus pandemic and military events in the East of the country have negative impact on the implementation of social rights. The statistical data confirming the violation of the housing rights and medical care at present are given.

Conclusion is formulated about the need of analyzing social rights as a specialized group of human rights, which have passed a significant historical path of formation and have unique characteristics and features.

Key words: *human rights, social rights, rights of «second generation», welfare state, right to social protection.*

Постановка проблеми. Питання визнання та реалізації соціальних прав у правовому просторі є надзвичайно актуальним та потребує осмислення. Особливо важливого значення воно набуває у процесі розвитку України як соціальної та правової держави. Відомо, що реалізація прав другого покоління неодмінно залежить від державної політики та соціальної спрямованості економіки, а отже дослідження соціальних прав вимагає комплексного підходу та аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування нагальних питань щодо сутності та значення соціальних прав можна знайти в дослідженнях багатьох науковців, що переймалися даною проблемою. Деякі з цих праць стали теоретичним підґрунтям нашого дослідження. Серед найбільш вагомих слід назвати роботи Бородіна І. Л. [1], Горбала В. М. [2], Симонової І. В. [4], Кушніренка О.Г. [6], Лукашевої Е. А. [7], Сидоренко Н. С. [9], Головащенко О. С. [10], Яковюка І. В. [11].

Формування цілей. Метою статті є загальнотеоретична характеристика поняття і змісту соціальних прав на підставі аналізу Конституції та законодавства України, міжнародних договорів і наукових праць, присвячених даній проблематиці; розкриття співвідношення соціальних прав і концепції соціальної держави; дослідження стану соціальних прав в державно-правовому просторі суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розбудова України як правової, соціальної, демократичної держави потребує системної діяльності держави, спрямованої на підвищення ефективності реалізації та гарантування основоположних прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку з подібною тенденцією пріоритетної значимості набуває стаття 3 Конституції України, у якій зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і

гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Соціальні права мають особливе значення у системі основоположних прав та свобод людини. З одного боку, вони є складовими широкого спектру прав і свобод, а з іншого – ця категорія прав являє собою самостійну групу зі своїми особливостями та характерними лише для них ознаками, які є важливими та цінними для аналізу та порівняння з іншими категоріями прав.

Усі основоположні права та свободи людини пройшли тривалий історичний шлях становлення та розвитку, який супроводжувався важливими явищами та подіями, які неодмінно вплинули на сучасне розуміння прав і свобод. Соціальні права не стали винятком. На нашу думку, без дослідження та аналізу історичного розвитку даної групи прав неможливе глибоке усвідомлення їх сутності та обґрунтування ідеї, покладеної в їхній зміст.

Визнання і закріплення соціальних прав та свобод на міжнародному рівні стало результатом тривалої боротьби народів за те, щоб держава наділила їх хоча б мінімальними соціальними правами. Також варто згадати стрімкий розвиток економіки, який зумовив визнання та закріплення соціальних та економічних прав людини. Поява мануфактур, розвиток виробництва, перерозподіл товарів значно вплинули на появу та ідейне обґрунтування прав другого покоління.

І. Л. Бородін зазначає, що масштаби визнання захищеності прав і свобод громадян в державі обумовлюються типом її соціально-економічної організації, ступенями соціального розвитку, гуманізації і демократизації [1, с. 17].

У юридичній науці відомий підхід, який відносить соціальні права разом з економічними та культурними до прав так званого другого покоління, отже, доречним буде звернути увагу на історичний аспект розвитку саме прав цього покоління. Існує багато точок зору науковців щодо початку прав другого покоління. Можна погодитися з В. М. Горбалем, який зосереджується на бісмарівській соціальній політиці, яка призвела до становлення єдиної системи соціального забезпечення у сфері соціального страхування. Саме ця подія, на думку вченого, започаткувала процес становлення прав другого покоління [2, с. 280].

У другій половині ХХ ст. в межах ООН права другого покоління включаються до міжнародних стандартів прав людини, а також визнаються конституціями багатьох держав (переважно країн, що належали до соціалістичного блоку). Першим значним міжнародним актом, у якому відбулося юридичне закріплення основоположних соціальних прав на міжнародному рівні, стала Загальна декларація прав людини, у преамбулі якої зазначено, що «народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі» [3].

Проаналізувавши історичний аспект розвитку та закріплення на законодавчому рівні соціальних прав і свобод, бачимо, що права другого покоління в тому вигляді, які існують у сучасності, пройшли істотний історичний шлях, зазнавши певного впливу, та були у свій час відповіддю на явища, які турбували суспільство.

Визначення поняття соціальних прав є неоднозначним. Слід підтримати підхід Симонової І. В., яка вважає, що соціальні права людини – це можливості людини, спрямовані на забезпечення її матеріальних-побутових потреб та умов існування, в обсязі, необхідному для її нормального розвитку та досягнутому рівню цивілізації людства [4, с. 47].

Серед основних соціальних прав, які відомі людству, є визнаними на міжнародному рівні та зафіксованими в нормативних актах, можна зазначити наступні: право на соціальний захист, право на житло, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, право на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище та на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права. Соціальні права являють собою окрему групу прав, які мають свої особливості та характерні лише для них ознаки.

Право на соціальний захист (ст. 46 Конституції України) включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати годувальника, безробіття з незалежних обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом. Гарантіями цього права є функціонування загальнообов'язкового державного соціального страхування за рахунок страхових внесків. Пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [5, с. 410]

Право на житло (ст.47 Конституції України) передбачає можливість кожної людини побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Реалізація даного права тісно пов'язана з обов'язками інших осіб і державних органів щодо створення сприятливих умов охорони, захисту та відтворення житлових прав.

Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст.48 Конституції України). Ця норма, як вірно відзначає О. Г. Кушніренко, має універсальний характер, який полягає в тому, що вказане право є природнім не лише для громадян України, а також і для іноземних громадян та осіб без громадянства [6].

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції України) забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога повинна надаватися безоплатно.

Розглянемо основні ознаки соціальних прав.

1. Соціальні права належать до прав другого покоління, так званих «позитивних» прав (*status positivus*), реалізація яких неможлива без активної участі держави та всебічного сприяння гарантування та визнання з боку владних органів. Такі права вимагають від держави системних та систематичних заходів, спрямованих на забезпечення гідних та сприятливих умов для їх реалізації. Як зазначає А. Е. Лукашева, природа позитивних прав полягає в тому, що завданням держави стає прийняття соціальних програм та проведення всебічної роботи, яка б дозволила гарантувати проголошені соціальні, економічні і культурні права [7, с. 23].

2. Ступінь реалізації та гарантування соціальних прав людини значно залежить від рівня соціально-економічного розвитку держави. У Рішенні Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р. №20-рп/2011 визначено, що розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави, проте мають забезпечувати конституційне право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, гарантоване статтею 48 Конституції України. Таким чином, передбачені законом соціально-економічні права *не є абсолютними* [8].

3. Соціальні права в першу чергу спрямовані на забезпечення кожній людині можливості для гідного існування в належних умовах. Вони передбачають гідне існування особистості в

будь-який проміжок часу та на будь-якій території, забезпечуючи людину всіма можливостями для реалізації цієї мети.

4. Соціальні права є своєрідними цілями, орієнтирами, програмами для держави, яка має на меті та взяла на себе зобов'язання здійснювати соціально орієнтовану діяльність.

5. Формулювання соціальних прав у писаних джерелах права містить чимало оціночних понять, які часто стають предметом дискусії та потребують офіційного тлумачення (необхідний життєвий рівень, достатній час). Наприклад, у статті 25 Загальної декларації прав людини закріплено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї [3]. У даному приписі наявне поняття «необхідний життєвий рівень», яке є оціночним, та значення якого чітко не сформульоване. Критеріїв, які б на законодавчому рівні роз'яснювали зміст даного поняття, вітчизняна правова база, на жаль, не має. А отже, це поняття є предметом аналізу та тлумачення.

6. Досить цікавою є авторська ознака, запропонована Н. С. Сидоренко. На її думку, соціальні права у власне юридичному сенсі не є правами, а є «зазіханням» на одержання від держави (за рахунок перерозподілу національного доходу) матеріальних благ, які гарантують гідний життєвий рівень. З цього випливає споживча мета суб'єктів соціальних прав [9, с. 17].

7. Гарантування соціальних прав людини і громадянина передбачено у міжнародних актах: Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Європейській соціальній хартії 1996 р., Конвенції

Міжнародної організації праці № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» 1952 р.

Проаналізувавши ознаки соціальних прав, ще раз переконуємося, що дані права являють собою певну групу, яку можна виділити з усіх існуючих прав на основі специфічних ознак, притаманним лише правам другого покоління.

У ефективній реалізації та гарантуванні прав і свобод людини неабияку роль відіграє держава, особливо, якщо мова йде про так звані права другого покоління або соціальні права, які вимагають прямого втручання держави задля ефективного забезпечення їх реалізації. На відміну від інших прав, соціальні права мають свою специфіку, яка проявляється в прямій залежності їх визнання та гарантування з боку держави від економічного розвитку країни. Погоджуємося із точкою зору Симонової І. В., яка вважає, що рівень відповідності державно-правової реальності ідеальним моделям соціальної та правової держави є одним з головних об'єктивних факторів, що впливає на ступінь визнання та можливості практичної реалізації соціальних прав у суспільстві [4, с. 27]. Тому доречно звернути увагу на концепцію соціальної держави, яку безпосередньо пов'язують із визнанням та всебічним гарантуванням соціальних прав людини шляхом проведення соціально спрямованої економічної політики.

Головащенко О. С. наголошує, що якщо держава визначає себе як соціальну, то відповідно вона повинна бути орієнтована на забезпечення і захист інтересів усього суспільства як цілісної системи, але при цьому особливий акцент робити на захист тих груп і верств населення, які опинилися в скрутній життєвій ситуації [10, с. 27]. Імпонує точка зору І. В. Яковюка, який запропонував власну характеристику соціальної держави: 1) соціальна держава є закономірним продуктом еволюції громадянського суспільства в напрямку до громадянського суспільства соціальної

демократії; 2) вона завжди є якісною характеристикою правової держави; 3) проголошення держави соціальною виступає важливою конституційною гарантією забезпечення і захисту соціальних прав людини; 4) оскільки як мета діяльності, так і сама діяльність (соціальна політика) цієї держави визначаються правовими рішеннями, то її функціонування передбачає наявність розвинутого соціального законодавства; 5) соціальна держава слугує забезпеченню громадянського миру і злагоди у суспільстві; 6) утвердження соціальної державності сприяє трансформації ринкової економіки у соціальну ринкову, служінню власності інтересам як власника, так і суспільства [11, с. 39-40]. До головних ознак та вимог соціальної держави можна додати взаємну відповідальність та кооперацію між людиною та владою, соціальну спрямованість економіки, забезпечення умов для гармонійного та всебічного розвитку особистості.

Отже, бачимо, що прояви та відображення основних ознак та засад соціальної держави є фактором, що дозволяє визначити стан захищеності прав та свобод людини в межах певного державного утворення.

Не є дивним той факт, що від якості юридичного закріплення соціальних прав на законодавчому рівні залежить дійсність їх реалізації у державно-правовому просторі суспільства. Якість викладення нормативних приписів у джерелах права значно впливає і на стан гарантування, сприяння та реалізації прав, закріплених законодавством. Досвід іноземних держав підтверджує правдивість даного твердження. Тому доречним буде зробити порівняльний аналіз юридичного закріплення соціальних прав в Конституції України, Європейській Соціальній Хартії та Соціальному кодексі Німеччини. Предметом порівняння є право на охорону здоров'я, медичне обслуговування та страхування.

Конституція України закріпила у статті 49 право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

У статті 11 Європейської Соціальної Хартії зазначено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого: 1) усунути, у міру можливості, причини слабкого здоров'я; 2) забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я; 3) запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам.

У згаданих вище джерелах простежуємо таку філологічну конструкцію як «право на охорону здоров'я». У той час, як Основний закон Німеччини взагалі не закріплює подібного права. Постає питання, чому ця країна, відома на весь світ як соціальна, де права та свободи дійсно гарантуються державою, юридично не закріплює право на охорону здоров'я? У цьому полягає феномен німецького Основного закону. Соціальні права не зафіксовані в конституції, однак держава забезпечує їх реалізацію за допомогою Соціального кодексу, який складається з декількох розділів, у яких детально зафіксовані не лише матеріальні, а й процесуальні норми, що регулюють соціальну сферу. Право на охорону здоров'я закріплено у статті 4 «Sozialversicherung» («Соціальне страхування») 1 глави: «(1) Кожен має право доступу до соціального забезпечення згідно з цим Кодексом. (2) Кожен, хто застрахований на соціальне страхування, має право на охорону здоров'я, довготривалий догляд, страхування від нещасних випадків та пенсійне страхування, включаючи страхування від старості для фермерів.»

Право на медичне страхування закріплено у п'ятому розділі Соціального кодексу «Gesetzliche Krankenversicherung» («Законодавче медичне страхування»). З першої ж статті кодексу привертає увагу

детальне закріплення матеріальних та процесуальних положень щодо страхування. Наприклад, пункт 1 «Solidarität und Eigenverantwortung» присвячений солідарності та особистій відповідальності страхувальників, пункт 2 «Leistungen» описує послуги, які надаються; пункт 5 «Versicherungspflicht» зазначає перелік осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню. Отже, бачимо, що Соціальний кодекс дійсно вплинув на становлення Німеччини як соціальної держави та врегулював багато питань, які потребували втручання держави.

Система гарантування соціальних прав Німеччини є авторитетним прикладом, який надихає Український уряд на співпрацю і розвиток. Досить прогресивною для вітчизняної держано-правової реальності стала домовленість України з Німеччиною щодо розвитку співробітництва у соціальній сфері. 7 листопада 2018 року було підписано Угоду між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про соціальне забезпечення та Домовленість щодо реалізації Угоди між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про соціальне забезпечення.

Однак, для того, щоб соціальні права реалізовувалися, а державна політика й економіка були соціально спрямованими, не є достатнім лише юридичне закріплення та визнання прав на законодавчому рівні. Подібна тенденція декларативності юридичних норм, у яких зазначені основні права, на жаль, є поширеною серед країн світу, які ще не досягли статусу правової та соціальної держави. Окрім недосконалої державно-правової системи, на реалізацію соціальних прав значно впливають і негативні події, від яких не застрахована жодна країна. Україна не є винятком. На сучасному етапі в межах нашої держави відбуваються події та явища, які лише ускладнюють процес реалізації соціальних прав. Серед них можна зазначити пандемію коронавірусу COVID-19, збройний конфлікт на Сході країни, економічну кризу та інше.

Стаття 47 Конституції України юридично закріплює право на житло. На жаль, українські реалії, пов'язані зі Операцією Об'єднаних Сил, перешкоджають великій кількості жителів Донецької та Луганської областей реалізувати це право. У зв'язку із великою загрозою життю або через знищення чи пошкодження домівок українці з цих територій вимушені покинути своє місце проживання та шукати притулку на підконтрольній Україні території. Такі люди набувають статусу внутрішньо переміщених осіб. Проведені дослідження щодо реалізації права на житло даною категорією осіб вражає. З усіх внутрішніх переміщених осіб від початку збройної агресії лише 10 відсотків стали власниками свого житла з того часу, як переїхали на підконтрольну територію, - про це заявив голова комітету ВР з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин Дмитро Лубінець під час онлайн-презентації спецповіді уповноваженого Верховної Ради з прав людини Людмили Денісової на тему: «Реалізація права внутрішньо переміщених осіб на житло». За його словами, значна кількість ВПО стикаються з тим, що не мають постійного власного житла на підконтрольній українській владі території, і це, на жаль, змушує їх повертатися на окуповану територію та знову наражати своє життя. Також він зазначив, що у держави на сьогодні не має можливості забезпечити всіх ВПО місцем для мешкання, а отже і реалізувати їхнє право на житло. Офіційна статистика не втішає, по приблизним розрахункам маємо наступні данні: 16 тисяч сімей ВПО, 50 тисяч зруйнованих приміщень на лінії зіткнення, майже 1,6 млн переселенців, і як наслідок порушення конституційного права на житло.

Іншим прикладом, що демонструє порушення соціальних прав через вплив певних незалежних від державного апарату обставин, може стати

пандемія коронавірусу. Стрімке поширення нового штампу коронавірусу COVID-19 підтвердило неспроможність вітчизняної медицини ефективно реагувати на критичні обставини. Конституція України закріплює у 49 статті право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, однак українські та світові реалії доводять зворотнє. Недостатня кількість лікарів, місць у лікарнях, відсутність дієвих препаратів неодмінно впливають на реалізацію людиною її конституційного права на медичне обслуговування. Як наслідок, Україна 6 квітня 2021 року стала лідером в Європі за кількістю смертей за добу. І на це є свої причини. Часті випадки відмови у госпіталізації, переповненість лікарень, звільнення лікарів через погані умови праці, і як наслідок - невтішна статистика захворюваності.

Висновки. Соціальні права людини пройшли значний історичний розвиток під впливом багатьох економічних та політичних чинників. Права другого покоління являють собою окрему групу прав із притаманними лише їм особливостями та ознаками. Визнання соціальних прав тісно пов'язане з концепцією соціальної держави, яка має на меті всебічне сприяння реалізації цих прав. Соціальні права знайшли своє закріплення у міжнародних актах і національному законодавстві. Реалізація соціальних прав потребує від держави, активної діяльності щодо їх гарантування і втілення у життя, виконання нею взятих на себе позитивних зобов'язань і подолання будь-яких перешкод на шляху виконання соціальних програм.

Література

1. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 405 с.

2. Горбаль В. М. До проблеми теоретичного обґрунтування другого покоління прав людини. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. №1. С. 279-284.
3. Загальна декларація прав людини: міжнарод. документ від 10.12.1948 р. *Голос України*. 2008. № 236.
4. Симонова І. В. Соціальні права людини: теоретичний вимір та практична реалізація : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2021. 229 с.
5. Конституційне право України: підручник / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.] ; за заг. ред.Т. М. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.
6. Кушніренко О. Г. Право на достатній життєвий рівень. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=73.
7. Лукашева Е. А. Общая теория прав человека: учеб. Москва: Норма, 1996. 573 с.
8. Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р. №20-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11#Text>
9. Сидоренко Н. С. Європейська соціальна хартія: регіональній міжнародно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав людини (Позиція України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2003. 220 с.
10. Головащенко О. С. Поняття та ознаки соціальної держави // Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. семінару, м. Харків, 14 жовтня 2016 р. Харків, 2016. С. 25–35.
11. Яковюк І. В. Соціальна держава: до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3 (26). С. 37-47.

References

1. Borodin I. L. Administratyvno-pravovi sposoby zakhystu prav ta svobod ljudyny i ghromadjanyna: dys. ... d-ra juryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2004. 405 s.
2. Ghorbalj V. M. Do problemy teoretychnogho obgruntuvannja drughogho pokolinnja prav ljudyny. Visnyk Zaporizjkogho jurydychnogho instytutu. 2001. #1. S. 279-284.
3. Zaghaljna deklaracija prav ljudyny: mizhnarod. dokument vid 10.12.1948 r. Gholos Ukrainy. 2008. # 236.
4. Symonova I. V. Socialjni prava ljudyny: teoretychnyj vymir ta praktychna realizacija : dys. kand. jur. nauk : 12.00.01 / Iryna Vasylivna Symonova. Kharkiv, 2021. 229 s.
5. Konstytucijne pravo Ukrainy: pidruchnyk / [T. M. Slinjko, L. I. Letnjanchyn, F. V. Venislavskij ta in.] ; za zagh. red.T. M. Slinjko. Kharkiv : Pravo, 2020. 592 s.
6. Kushnirenko O. Gh. Pravo na dostatnij zhyttjevyj rivenj. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=73.
7. Lukasheva E. A. Obshhaja teoryja prav cheloveka: ucheb. Moskva: Norma, 1996. 573 s.
8. Rishennja KSU vid 26 ghрудnja 2011 r. #20-rp/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11#Text>
9. Sydorenko N. S. Jevropejsjka socialjna khartija: reghionalnij mizhnarodno-pravovyj mekhanizm zakhystu socialjnykh ta ekonomichnykh prav 211 ljudyny (Pozycja Ukrainy): dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.11. Kyjiv, 2003. 220 s.
10. Gholovashhenko O. S. Ponjattja ta oznaky socialjnoji derzhavy / O. S. Gholovashhenko // Aktualjni problemy derzhavnogho budivnyctva ta miscevogho samovrjaduvannja v konteksti konstytucijnoji modernizaciji :

zb. nauk. st. za materialamy nauk.-prakt. seminaru, m. Kharkiv, 14 zhovtnya 2016 r. Kharkiv, 2016. S. 25–35.

11. Jakovjuk I. V. Socialjna derzhava: do vyznachennja zmistu ponjattja. Visnyk Akademiji pravovykh nauk Ukrainy. 2001. # 3 (26). S. 37-47.